

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Aktif Yaşlılıkta Kırsalın Yeri ve Önemi; Artvin
Örneği (Ardanuç, Şavşat)

The Place and Importance of Rural Areas in
Active Old Age; the Case of Artvin (Ardanuç,
Şavşat)

Leman ALBAYRAK*

Cevdet YILMAZ**

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Albayrak, L. ve Yılmaz, C. (2023). Aktif yaşlılıkta kırsalın yeri ve önemi; Artvin örneği (Ardanuç, Şavşat). *Kesit Akademi Dergisi*, 9 (35), 552-575.

doi 10.29228/kesit.70174

Geliş/ Submitted/ Отправлено: 18.05.2023
Kabul/ Accepted/ Принимать: 20.06.2023
Yayın/ Published/ Опубликованный: 25.06.2023

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*✉ Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye, eraalbayrakleman@gmail.com

**✉ Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye, cyilmaz@omu.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Aktif Yaşlılıkta Kırsalın Yeri ve Önemi; Artvin örneği (Ardanuç, Şavşat)

The Place and Importance of Rural Areas in Active Old Age; the Case of Artvin (Ardanuç, Şavşat)

Dr. Leman ALBAYRAK

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

Öz: Ülkelere göre oranları değişmekle birlikte dünya nüfusu hızla yaşlanmakta, bu durum ekonomik ve sosyal birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Türkiye’de mevcut nüfus içinde giderek artan yaşlı nüfus oranının 2022 yılı sonu itibarıyla %9,9'a yükseldiği görülmektedir. Bu oran ile Türkiye, ‘nüfusu yaşlı ülkeler’ arasına dâhil olmuştur (TÜİK, 2023). Bu durumda yaşlı nüfusun ve aktif yaşlıların yaşamını nerede ve nasıl sürdüreceği büyük önem arz etmektedir. Çalışmanın amacı, aktif yaşlı ve emekli nüfusun kırsala dönük tercihleri, kırsala yerleşmeleri ile gelişen yeni şartlar, üretim biçimleri, yeni hizmet taleplerinin neler olabileceğine dair ön tespitler yapmaktır. Çalışma, 2019-2022 yıllarında farklı dönemlerde arazi çalışmaları gerçekleştirilerek ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Artvin ilinde (Ardanuç, Şavşat) emekliliğin ardından kırsala dönen 14 katılımcı ile 12 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Aktif yaşlı nüfusun ekonomiye nasıl dâhil edilebileceği gibi hususlara ek olarak kırsala dönen emeklilerin üretime katılma, kırsalda hizmet ve yaşam şartlarının iyileştirilmesi yönünde duyulan ihtiyaç ve beklentilerinin neler olduğu tespit edilmiştir. Görüşmelerin analiz edilmesi sonucunda; kırsala dönme tercihlerinde emekli olduktan sonra farklı bir yerde yaşama, kırsala özlem duyulmasıyla dönme isteği, tarımsal üretimle ilgili yeni uğraşlar edinmek, miras kalan atıl arazi ve evleri tekrar kullanarak gelecek kuşaklara aktarma, şehirde yaşam ve çalışma şartlarından ötürü ertelenen üretim ve hobi emeklilik sonrası kırsalda uygulama isteği etkili olmuştur. Hayatının geri kalanını kırsalda geçirmek, üretim yapmak, doğal ortamda varsa diğer isteklerini gerçekleştirmek isteyen yaşlı nüfus için Ardanuç ve Şavşat gibi ilçeleri başta olmak üzere Artvin ilinin önemli fırsatlar sunduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, yaşlı nüfus, kırsal alan, emekli göçü, Artvin.

Abstract: Although the rate varies according to countries, the world population is aging rapidly, which creates many social and economic problems. In Turkey, the proportion of the elderly population in the current population has increased rapidly and its ratio in the total population increased to 9.9% in 2022. With this ratio, Turkey's population is included among the older countries (TÜİK, 2023). In this situation, where and how the elderly population and active old age will be maintained is of great importance. The study was prepared by carrying out field studies and using purposive sampling method in 2019-2022. In-depth interviews were conducted with 14 participants who returned to the countryside after retirement in Artvin province (Ardanuç, Şavşat) using a semi-structured interview form consisting of 12 questions. In addition to issues such as how the active elderly population can be included in the economy, it has been determined what the needs and expectations of retirees returning to the countryside are for participating in production, improving service and living conditions in the countryside. As a result of analysing the interviews, the preferences for returning to the countryside were influenced by the desire to live in a different place after retirement, the desire to return to the countryside due to longing for the countryside, to acquire new occupations related to agricultural production, to reuse inherited idle lands and houses and to pass them on to future generations, and to practice production and hobbies in the countryside that were postponed due to living and working conditions in the city. It has been observed that Artvin province, especially Şavşat and Ardanuç districts, offers important opportunities for the elderly population who want to spend the rest of their lives in the countryside, to produce, and to realise their other wishes in a natural environment.

Keywords: Geography, elderly population, rural area, retirement migration, Artvin.

Giriş

Dünya genelinde sadece gelişmiş ülkelerde değil gelişmekte olan ülkelerde de 60 yaş üstü nüfus hızla artmaktadır. Ülkelerin ortak hedef ve çabaları, bu nüfusun aktif ve sağlıklı yaşlanmasının nasıl sağlanacağı yönündedir. 2000'li yıllardan itibaren DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) ve BM (Birleşmiş Milletler) tarafından "yaşlı dostu şehir ve topluluklar" kavramları ile birlikte aktif yaşlanmayı desteklemek için Küresel Yaşlı Dostu Şehirler kılavuzları geliştirilmiştir. Öncelikle, nüfusun yaşlanmasının iki temel demografik nedeni, doğurganlık oranlarındaki düşüş ve ortalama yaşam süresinin uzamasıdır. Doğuşta beklenen yaşam süresindeki artışa ek olarak, ileri yaşlarda beklenen yaşam süresinin artması da nüfusun yaş ortalamasının yükselmesinde önemli bir etkenidir (Kudo vd., 2015). Demografik anlamda yaşlı olarak kabul edilen 65 yaş, çalışma hayatı bakımından emeklilik yaşıdır. Bu sebeple çalışma hayatında 55 yaş ve üstü yaşlı kabul edilmektedir (Ofluoğlu ve Özbucak Albar, 2017). Dünya nüfusunun yaşlanmasına dair rakamlara göre, 60 yaş üstü nüfusun payı 1950'de %8 iken 2014'te %12'ye yük-

selmiştir. Bu payın 2050 yılında ise %21 olacağı tahmin edilmektedir (UN, 2009). Ülkeler arasında 65 yaş ve üstü nüfusa bakıldığında, 2021 yılında en yüksek yaşlı nüfus oranına %28,7 ile Japonya sahipken, bu ülkeyi %23,6 ile İtalya ve %23,1 ile Portekiz izlemiştir.¹

Yaşlı nüfus oranı ve aktif yaşlanma dikkate alınarak pek çok strateji geliştirilmekte ve kırsal alanlar da sürece dâhil edilmektedir. Örneğin, 2017 yılı verilerine göre Almanya'da 65 yaş ve üzerindeki insanların %36'sı yalnız yaşamakta ve 65 yaş ve üstü bireylerin %5'i engellilere uygun apartmanlarda kalmaktadır (AARP, 2017). Bu durumda, Alman İçişleri Bakanlığı tarafından 2012 yılında, "Her Yaş Önemlidir (Jedes Alter zählt)" adıyla bir strateji oluşturulmuş, bunun içinde kırsal alanlardaki imkânların yaşlılar için geliştirilmesi ve kırsal-kent uyumunun sağlanması hedeflenmiştir (Federal Ministry of the Interior (Germany), 2012).²

Türkiye'de ise yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2017 yılında %8,5 olup 2019'da %9,1 ve 2022 yılında %9,9'a yükselmiştir (TÜİK, 2023). Son 10 yılda Türkiye nüfusu yılda ortalama %1,3 arttığı halde, ülkenin yaşlı nüfusu yıllık %4,0 artış hızıyla toplumlar için kısa sayılabilecek bir sürede, toplam nüfustan üç kat daha hızlı artmıştır. 65 ve üzeri yaştakilerin büyüklüğü, 2010 yılında 5.327.736 iken 2020 yılında 7.953.555 kişiye ve aynı dönemde toplam ülke nüfusu içinde yaşlıların payı, %7,2'den %9,5'e yükselmiştir (Yakar ve Özgür, 2022: 233). BM'ye (Birleşmiş Milletler) göre yaşlı ülke olmada alt sınır, yaşlı nüfus oranının %8'in üstü olmasıdır. Buna göre Türkiye, nüfusu yaşlı ülke grubuna dâhil olmuş görünmektedir.

Nüfusun yaşlanmasıyla birlikte işgücüne katılım oranı daralmakta, yaşlıları desteklemek için emeklilik planları, sağlık programları, bakım sigortası, sosyal güvenlik konularında açıklar ortaya çıkmakta ve bütün bunlar sürdürülebilir ekonomik büyümede aksaklıklar oluşturabilmektedir (Thang 2011; Bongaarts 2004). Örneğin Avrupa'da giderek yaşlanan nüfusun, özellikle sağlık ve emeklilik hizmetlerinin finansmanı olmak üzere sürdürülebilir kamu maliyesi açısından güçlükler arz ettiği ve nesiller arasındaki dayanışmayı zayıflatabileceğine dikkat çekilmiştir. Sayıları giderek artan yaşlı insanlar için daha iyi iş fırsatları ve çalışma koşulları yaratmak, onların toplumda aktif rol almalarına yardımcı olmak ve sağlıklı yaşlanmayı teşvik etmek amaçlanmaktadır (European Council, 2010). Avrupa Konseyi bunun için "aktif yaşlanma"ya dikkat çekerek bunu, işgücü piyasasında daha uzun süre kalmak, toplumda gönüllü olarak ücretsiz çalışarak veya becerilerini gençlere ve ailelerine aktararak topluma katkıda bulunmak ve olabildiğince özerk ve onurlu yaşamak için fırsatlar yaratmak olarak tanımlamıştır. "Aktif yaşlanma", yaşlıların sağlıklı kalma (sağlık ve sosyal bakım mali-

¹ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2022>

² <https://www.bmi.bund.de/EN/topics/community-and-integration/demography/demography.html>

yetlerini düşürme), istihdamda daha uzun süre kalma (emeklilik maliyetlerini düşürme) ve aynı zamanda toplum ve siyasi yaşama katılma haklarını kolaylaştırmakla ilgilidir (Foster ve Walker, 2015). Böylece aktif yaşlanma paradigması, hem fiziksel hem de zihinsel kapasitenin korunmasını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu da yaşlı insanların gerektiğinde daha uzun süre çalışmasını sağlayarak işgücü piyasasından çekildikten sonra bile daha sağlıklı kalmaları ve tatminkâr bir yaşlılık demektir (Walker ve Foster, 2015).

Nüfusun yaşlanması bakımından kentsel alanlara bakıldığında, iyi/aktif bir yaşlanma sürecini engelleyen üç unsurdan bahsedilmektedir. Bunlar a) aşırı kalabalık şehirler, gürültü ve hava kirliliği gibi sorunlar, b) yaşam ortamından kaynaklı sorunlar, c) yüksek kaliteli hizmetlere erişim güçlüğü, suça karışma korkusu gibi algılanan şehir ortamıdır (Smith, 2009). Kadın ve erkek nüfusun sahip olduğu ekonomi, eğitim, sosyal çevreye dair özellikler de yaşlılık döneminde onların ihtiyaçlarını daha da belirginleştirmektedir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, yaşlı kadınlar daha düşük eğitim seviyelerine ve ekonomik bağımsızlığa sahip olabilmekte, bu nedenle ekonomik olarak eşlerine veya akrabalarına bağımlı olma eğilimi göstermektedirler (Cornman, 1996). Aynı zamanda bireyler hayatın farklı aşamalarından geçerken, inşa ettikleri sosyal ilişkileri kaybetmenin çeşitli kalıplarını yaşarlar. Örneğin emeklilik, kişinin yalnızca mali açıdan değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerde savunmasızlığını, sosyal izolasyonu artıran, bağlantılarını kaybetmenin temsili bir durumudur (Kudo vd., 2015).

Yaşlı nüfusun bilgi, beceri ve tecrübelerinin yeni nesillere aktarılması ve bir anlamda kuşaklar arası sosyal bağların kurulması aktif yaşlanmada önemli görülmektedir (Kudo vd., 2015). Nitekim hayatını kırsalda geçirmekte olan yaşlı nüfus, kültürel ekolojik değerlerin aktarılması ve yaşatılmasında önemli role sahiptir. Yaşlıların hafızasında olan geleneksel bilgi, yerel çevrenin daima gözlemi ve doğa ile toplum arasında gelişmiş olup toplumdaki topluma değişebilen özelliktedir (Berkes ve Turner, 2006). Köylerde yerel halkın hayat tarzı ve geçim şekillerinin birbiri ile ilişkili olması bakımından hem toplum içinde, hem doğadan sürdürülebilir istifa için nizam sağlamada yazılı olmayan kurallar ve manevi değerlerin etkileri gözlenebilmektedir (Albayrak, 2021). Bu sosyo-ekolojik sistem direncine dair yaşlılar bilgi, ahlaki duyarlılık sahibi olarak görülmekte ve yeni bir bilgi yaratmaktan ziyade mevcut bilgileri, yıkıcı teknoloji yerine mevcut duruma uyarlayabilme, böylece canlıları fazla öldürmeme, israf etmeme gibi davranışlar ile yaşlıların yeni kuşaklara ders verici yönü belirtilmektedir (Berkes ve Turner, 2006). Tecrübeye dayalı geleneksel bilgi, kırsal nüfusun azalması ve yaşlı nüfusun vefatı ile yeni kuşaklara aktarılamamaktadır. Bu durum kültürel hafızanın unutulmasına neden olmaktadır. Oysa kırsala dönüş yapan nüfus için, gerek coğrafi yapının etkisi gerek teknolojik imkânların yetersizliği nedeniyle doğadan istifa ederek kazanılan deneyim ve üretkenlik, toplumların gelişmesi ve ihtiyaç duyulması

durumunda hazır bir veri olabilecektir (Albayrak, 2021). Kırsal Japonya örneği, nesiller boyunca geleneksel bilgi aktarımına ilişkin ciddi bir durumu göstermektedir; çünkü yaşlı sakinler, kendi topluluklarında daha az genç insan olduğundan pratikte bilgilerini genç kuşaklara aktaramazlar. Ek olarak, bazı gençler kırsal topluluklarda kalsalar bile, birçoğu doğa ve toplum arasında önemli bir aracı olan çiftçilik ile uğraşmamaktadır. Bu durum, ancak doğa ile doğrudan gözlem ve deneyimler yoluyla edinebilecekleri belirli geleneksel bilgi türlerini öğrenmeyi zorlaştırmaktadır (Kudo vd., 2015). Sana-yileşmenin kırsal üzerindeki etkisiyle de üretim ve tüketim alışkanlıkları zamanla değişmektedir. Örneğin emekli maaşı bulunanların bir kısmı ihtiyaçlarını dışardan satın almakta, hazır gıda tüketimini tercih edebilmektedir. Bu da kırsaldaki üretim süreçlerini desteklemekten uzaktır.

Yaşlanan nüfusun coğrafi açıdan önemli bir yanı, yaşlı nüfusun ve onunla birlikte de refahın gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde, coğrafi bakımdan yeni bir dağılım kalıbı oluşturabileceğidir (Tümertekin ve Özgüç, 2006). Bu bakımdan bakıldığında, Türkiye’de en yüksek yaşlı göçü alan iller daha çok Karadeniz Bölgesi’nde olup Sinop, Kastamonu, Artvin, Giresun, Rize gibi illerdir (Koç ve Saraç, 2018: 32). Uluslararası ya da ulusal çapta gerçekleşen emekli göçleri de göç edip yerleşilen sahalarda ekonomik, kültürel, çevresel etkileşimler oluşturabilmektedir. Bu bakımdan Türkiye’deki emekli nüfusa bakıldığında, ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) 2012 yılı verilerine göre, SSK emeklisi 5 milyon 966 bin, Bağ-Kur emeklisi 2 milyon 454 bin, memur emeklisi 1 milyon 878 bin, primsiz ödemeler kategorisinde 105 bin olmak üzere toplam emekli sayısı 10 milyon 403 bin iken 2022 yılında Türkiye’de emekli sayısı 13,1 milyon olmuştur.³ Son dönemde gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle 2,5 milyona yakın EYT’linin (Emeklilikte Yaşa Takılanlar) de bu grup için potansiyel aday olduğu dikkate alınırca bu konu Türkiye’nin geleceği, nüfus ve göçler açısından büyük önem taşımaktadır. Nitekim, Türkiye’de sayısal ve yapısal yaşlanmanın mekânsal örüntülerinin, ilçe düzeyinde 10 yıl gibi (2010-2020) kısa bir süre içinde hızlı bir değişime uğradığı ve önemli mekânsal farklılıklar gösterdiği kanıtlanmıştır (Yakar ve Özgür, 2022: 246).

Bu çalışmanın temel sorusu; kırsala dönüş yapan aktif yaşlılar örneklemeden hareketle, aktif yaşlılıkta istenen ve belirtilen özelliklerin kırsalda ne yönde ve nasıl geliştiğinin saptanmasıdır. Bu bakımdan çalışmada, emeklilik sonrasında aktif yaşlı nüfusun kırsala yerleşmesi ve kırsalın aktif yaşlılığı nasıl desteklediği, ne tür ihtiyaçların oluştuğu ve bunların gerçekleştirilmesinde kırsal geleneksel ekolojik bilgisinden nasıl istifade edildiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Kentlerden kırsal alanlara (tersine) göç ile birlikte kırsal alanların yeniden nüfuslanması, emeklilik sonrası kırsal

³ https://www.csgb.gov.tr/media/1339/emekli_intibak.pdf

alandaki yaşam, bu yeni süreçte kırsaldaki geleneksel ekolojik bilginin korunması ve geleceğe nasıl aktarılabilirliği konuları bazı somut örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma sahasında yaşlılar için oluşturulan bir yaşam merkezi (huzurevi), doğaya ve kültürel yapıya uyumlu olması bakımından örnek seçilmiş, yapılan çalışmadan elde edilen bulgular öneri olarak kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

1. Yöntem

Bu çalışma, Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan Artvin ilinin Ardanuç ve Şavşat ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Ardanuç ilçesine bağlı Aşağırmaklar, Kutlu, Cevizli, Çakıllar ve Şavşat ilçesine bağlı Aşağıkoyunlu, Yavuzköy ve Çamlıca köylerine dönüş yapan emekli nüfus kaynak kişileri oluşturmaktadır. Araştırmada Ardanuç ve Şavşat ilçelerinin seçilmesinde; araştırmacının bu sahayı yakından gözlemleme olanağı ve ulaşım açısından yakınlığı, literatür taraması sonucu belirlenen tema ve unsurların bu sahada yer alması (Şavşat, Yaşlılar Yaşam Merkezi) ve henüz bu örneklerin incelenmemiş olması etkili olmuştur. Çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Öncelikle yaşlı nüfus ve emeklilik sonrası göç ve yaşama dair literatür taraması yapılmıştır. Mevcut çalışmalardan yararlanarak kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Böylece problemle ilgili boyutların tanımlanması, elde edilen bilgi aralarındaki ilişkilerin saptanması ve verilerin analiz edilmesinde kullanılacak temalar belirlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 86). Emekli ve yaşlı nüfus hakkında öne çıkan "aktif yaşlı nüfus", "kırsal alanda yaşlı yaşamı", "ömür boyu komşuluk", "yaşlı dostu yerleşim" kavramları temel alınmıştır. Araştırma sahasında, 2019-2022 yıllarında farklı zamanlarda gerçekleştirilen gözlemler ile çeşitli örnekler tespit edilmiştir. Kaynak kişiler, amaçlı örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Çalışmanın katılımcıları 51-65 yaş aralığında, Artvin doğumlu ve emekli olduktan sonra köylerine dönüş yapan, yıl boyu veya ilkbahar-sonbahar dönemi arasında köy ve ilçe merkezinde yaşayan kişilerdir.

Tablo 1: Katılımcılar Hakkında Bazı Kısa Bilgiler

Kaynak kişi	Cinsiyet	Emeklilik öncesi iş/meslek	Kırsalda işi/uğraşı	Köyde kalış süresi
KK1	(E)	Polis	Tarımsal faaliyetler	Yıl boyu
KK2	(E)	Turizm, işletme	Konaklama hizmeti	Yıl boyu
KK3	(E)	Firma sahibi	Tarımsal faaliyetler, tatil	Yaz dönemi
KK4	(E)	Öğretmen	Kestane yetiştiriciliği	Yaz dönemi
KK5	(E)	Makine operatörü, müzisyen	Müzisyen, çiftçi	Yıl boyu
KK6	(E)	Polis	Tarımsal faaliyetler	Yıl boyu
KK7	(K)	Terzi, ev hanımı	Terzi, el sanatları	Yıl boyu
KK8	(E)	Memur	Ev inşaatı	Yaz dönemi
KK9	(E)	İşçi	Arıcılık	Yıl boyu
KK10	(K)	Öğretmen	Tarımsal faaliyetler	Yıl boyu
KK11	(E)	Öğretmen	Arıcılık, tarımsal faaliyetler	Yaz dönemi
KK12	(E)	Dış ticaret uzmanı	Tarımsal faaliyetler	Yaz dönemi
KK13	(K)	Öğretmen	Tarımsal faaliyetler	Yıl boyu

Görüşmelerde 12 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme, araştırılan konu hakkında insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 41). Elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuş, birbiri ile ilişkisi olan veriler belirli kavram ve temalar çerçevesinde yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008; Altunışık vd., 2010). Nüfus verileri, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden sağlanmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmada cevap aranan temel sorular şunlardır:

- Köylerine dönen emekli ve aktif yaşlı nüfus kırsalda barınmayı nasıl sağlamaktadır?
- Emeklilerin kırsalda üretime katılma ve girişimcilik şekilleri nelerdir?
- Köylerine dönen emeklilerin köylerin geleneksel yaşam pratikleri, mevcut geleneksel bilgi, manevi değerler ile etkileşimi nasıldır?
- Yakın gelecekte köylerdeki yaşlıların ve emeklilerin barınma ve çeşitlenen diğer ihtiyaçların karşılanma şekli nasıl olacaktır?

Soruların oluşturulmasında kültürel ekolojik yaklaşım dikkate alınmıştır. Ekosistem içerisinde özellikle gıda üretimi, barınma ve demografik değişkenler ile bunların doğal kaynaklar ve kültürel yapı arasındaki etkileşimleri ele alması bakımından bu yaklaşım önemlidir (Arı, 2017; Butzer, 1990: 686).

2. Bulgular

Bulgular; araştırma sahasının genel nüfus özellikleri, aktif yaşlı nüfusun kırsala dönme gerekçeleri, kırsala yerleşimle birlikte kültürel ekolojik değerlerin yeniden keşfi, yaşlılar için Artvin yöresi kültürüne uyumlu hizmet sahaları oluşturma bakımından yorumlanmıştır.

2.1. Araştırma sahası ve genel nüfus özellikleri

Araştırma sahasını, Artvin ilinin Ardanuç ve Şavşat ilçeleri oluşturmaktadır (Harita 1). Sahanın güneydoğusunda Ardahan ve Göle ilçesi, güneyinde Artvin'in Yusufeli ve Erzurum'un Oltu ilçesi, batısında ise Artvin Merkez ilçe yer alır. Şavşat ve Ardanuç, yağışlı ve nemli Karadeniz iklimi ardında olması ve Doğu Anadolu'nun karasal iklimine yakın konumundan dolayı iki farklı iklim tipinin etki sahasındadır. Yeryüzünün dağlık ve engebeli yapısındaki çeşitlilik; yükselti, bakı, yağışlar gibi diğer etmenler ile birlikte ekonomik ve kültürel yapıyı etkilemiştir. Bu yerel coğrafi şartlara yöre halkının uyum sağlaması ile aile geçimi için geleneksel tarımsal üretim, kırsal mimari, hayvancılık gibi doğal, kültürel, ekonomik faaliyetler gelişmiştir. Ancak yöre-

nin dağlık yapısı tarım alanlarını sınırlandırmış; sanayi gelişmemiş, uzak şehirlere, pazara uzaklık gibi nedenlerle ekonomik çeşitliliğin az olması genç nüfusun göçünü tetiklemiştir. Saha, dağlık ve engebeli yer şekli yapısı ve nispeten yarı kurak ve çetin kış koşullarıyla karakterize olup buna bağlı olarak sosyo-ekonomik fırsatlar açısından dezavantajlı durumdadır.

Şekil 1: Araştırma sahasının lokasyon haritası.

Nüfus miktarı ve gelişim sürecinde, 1927-2020 yılları arasında Artvin ilinin yıllık nüfus artış hızındaki en yüksek değer 1955-1960 döneminde olmuştur. 1970'li yıllardan itibaren nüfus artış oranında gerileme başlamış ve 2019 yılına kadar devam etmiştir. 1970'ten itibaren nüfus durağan bir yapıda iken 1975'ten sonra yıllık nüfus artış hızı giderek düşmüştür. 1940'lı yıllardan 1980'lere kadar kırsal nüfus oranı artmış, bu dönemden sonra kırsal nüfus 2010'lu yıllara gelinceye kadar düşüş göstermiştir. 2000 ile 2010 yılı arasında şehir ve kır nüfus miktarı yakın oranlarda olmuştur (Tablo 2).

Tablo 2: Artvin ili ve Türkiye Nüfusunun Yıllara Göre Artış Hızı (TÜİK)

Yıllar	Artvin Nüfusu	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Türkiye Nüfusu	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)
1927	119.947	-	13.648.270	-
1935	132.895	13,4	16.158.018	22,9
1940	142.669	14,7	17.820.950	20,5
1945	148.935	8,7	18.790.174	10,8
1950	163.717	19,8	20.947.188	22,9
1955	176.845	16,0	24.064.763	29,7
1960	196.301	22,0	27.754.820	30,6
1965	210.065	14,0	31.391.421	26,2
1970	225.869	15,0	35.605.176	26,8
1975	228.026	1,9	40.347.719	26,6
1980	228.997	0,8	44.736.957	21,7
1985	226.338	-2,3	50.664.458	26,4
1990	212.833	-11,9	56.473.035	22,9
2000	191.934	-8,8	67.803.927	20,0
2007	168.092	-17,7	70.586.256	4,8
2012	167.082	-1,2	75.627.384	14,1

2017	166.143	-1,1	80.810.525	13,7
2019	170.875	-18	83.154.997	13,9
2020	169.501	0,8	83.614.362	5,5
2021	169.543	0,2	84.680.273	12,7
2022	169.403	0,8	85.279.553	7,1

2022 yılı itibariyle Artvin nüfusunun %64'ünü kırsal nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2023).

Ülkemizdeki yaşlıların ancak %0,39'u Artvin'de yaşamaktadır. İldeki yaşlılar kent nüfusunun %15,31'ini oluşturmaktadır (Karakuş, 2018). Türkiye'de 65+ yaşlı nüfus oranlarına göre yaşlı iller gruplandırmasına (2016) göre Artvin; Sinop, Kastamonu ve Çankırı'dan sonra 4. sırada gelmektedir. 2020 yılında, Türkiye'de en yüksek yapısal ve sayısal yaşlanma düzeyine sahip ilçelerden biri %35,4 oranla Artvin'in Şavşat ilçesidir (Yakar ve Özgür, 2022). Yine Artvin, ikamet ettiği ilde doğan yaşlı oranı en fazla olan, yaşlıların çoğunluğunun memleketlerinde yaşlanmayı tercih eden, il dışından gelen yaşlı sayısı çok az olan iller içinde de ilk sıralarda yer alır (Karakuş, 2018: 70). Artvin'deki yaşlı nüfus oranını ifade eden 65 yaş ve üstü nüfus %25,73'tür (TÜİK, 2023). Bu oran araştırma sahası nüfusu içinde oldukça fazladır. Türkiye'deki aynı yaş grubunun oranı ise %8,33'tür. Ekonomik anlamda aktif ve üretici olmayan nüfus olarak ele alınan 0-14 ile 65+ yaş grubu ise bağımlı nüfusu ifade etmektedir.

Artvin ilinde iç ve dış göçlere bağlı olarak kırsal kesimde sürekli bir nüfus değişimi yaşanmıştır (Doğanay ve Orhan, 2014). İl genelinde istihdam imkânlarının yetersizliği başta olmak üzere sağlık, eğitim, sosyal yaşamdaki sınırlılıklar yöre halkının büyükşehirliere göçünde etkili olmuştur. Artvin'den verilen göçlerin yönü en fazla Bursa, İstanbul, Ankara, Kocaeli, İzmir ve Sakarya gibi büyükşehirliere olmuştur. Karadeniz Bölgesi içinde gerçekleşen göçlerde ise Rize, Samsun, Trabzon şehirleri ilk sıralardadır (TÜİK, 2023). Araştırma sahasında dönüş yapan nüfusun emekliliklerinden önce ikamet ettikleri iller de Bursa (10), Sakarya (2) ve Antalya'dır (2).

Türkiye'de 2022 yılında ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,17 kişi olup Şavşat (2,13) ve Ardanuç'un daha düşük (2,28) orana sahip olması yaşlı nüfusun fazlalığı ve genç nüfusun şehirlere göçü ile ilişkilidir. Gençlerin gurbete gidişleri ile ataerkil aileden çekirdek aileye geçiş hızlanmaktadır. Yaşlıların bir kısmı ise sağlık hizmetlerine erişim, kışı yalnız geçirmemek düşüncesiyle kendileriyle ilgilenen akrabalarının bulunduğu şehirlere sonbaharda göç edip kış dönemini burada geçirmektedirler. Bu yaşlıların bir kısmı kendi başlarına köylerine dönüp üretim yapabilecek durumda ise tek halde veya eşleri ile birlikte yaz aylarını köylerinde geçirmektedir. Daha sonra yaşlılığın ilerlemesi ile köye geliş gidişin zorlaşması, çocuklarının büyükşehirlerde yaşıyor olması nedeniyle kendileri de şehirde yaşamak durumunda kalmaktadır. Bu durum

özellikle yaşlı hane halklarını etkilemekte, yaşlıların kendi çevreleri ile etkileşim şansını azaltıp sosyal izolasyona neden olmaktadır. Bu nedenle aktif yaşlı nüfus, iletişim kurabileceği hısım, akrabalarının bulunduğu köyde yaşamayı istemekte ve hareket alanını daha da kolaylaştırmaktadır.

Büyükşehirlerde yaşayan, işi nedeniyle farklı illerde bulunan genç nüfus ile yıl boyu köyde bulunan yaşlılar arasında yüz yüze görüşme, aynı ortamı paylaşma imkânı sınırlı olmaktadır. Bir anlamda, dede-nine-torun arasında gerçekleşen kültürel aktarım kesintiye uğramaktadır. Yüzyılların birikimine dayanan kültürel hayatın yeni nesillere aktarımın zayıflaması kırsal alan için büyük bir tehdittir. Kültürel öğelerin, sürdürülebilir yaşama dair bilgi ve uygulamaların yeni nesillere aktarılmasında yaşlı nüfusun önemli rolü vardır. Bu bakımdan çocukluk ve gençlik dönemini kırsalda geçiren ve emeklilik sonrası köyelerine kalıcı olarak dönenler geleneksel bilgiyi kullanıp sürdürmede aktif rol almaktadır.

Türkiye’de yaşlıların kırsal alanlara yönelmeleri genellikle iki şekilde olmaktadır. İlki, doğup büyüdüğü kırsal alanla bağlarını sürdürenlerin emekli olduklarında bu alanlara yerleşmeleri şeklinde; ikincisi ise yaşlı bireylerin güneşli gün sayısı fazla olan, sakin, temiz havaya ve uygun iklim koşullarına, sosyo-kültürel imkânlarla sahip; sağlık hizmetlerine erişim vb. özellikleri olan yerlere doğru ve genellikle refah seviyesi yüksek bireyler tarafından daha iyi bir yaşamı sürdürecekleri kesimlere doğru olan emekli göçleridir (Beyaz, 2023: 6; Südaş ve Mutluer, 2010). Ancak, emekli ve yaşlıların tercih ettiği yerleşimlerin ekonomik anlamda gelişmiş olduğunu varsaymak yanıltıcı olabilmektedir. Örneğin istihdam edemediği nüfusunu sürekli göç olarak veren Sinop, TÜİK verilerine göre %77,7 mutluluk düzeyiyle Türkiye’nin en mutlu şehridir. Çoğu aktivitenin yürüme mesafesinde yapılabildiği, trafik problemi az olan, güvenli bir yaşam ve temiz çevreye sahip, orman ve denizin varlığı gibi etkenler yaşlı nüfus çeken ekonomik geri kalmışlığın etkisiyle çalışabilecek nüfus göç ettiğinden işsizlik oranları düşük çıkmaktadır (Kaya ve Mutlu, 2017).

2.2. Emekli, aktif yaşlı nüfusun kırsala dönme gerekçeleri

Çalıştıkları şehirlerde emekli olan kişilerin Artvin kırsalına dönüş için pek çok nedeni bulunmaktadır. Bu gerekçeler, göç edenlerin kırsal ile ilişkilerini ve kır potansiyelini yansıtmaları bakımından önemlidir. Nitekim kırsal alanlar farklı yönlerden incelenmektedir. Arazi parçası olarak değerlendirildiğinde tarımsal deseni, arazi kullanımı; kentlere yakınlığı, uzaklığı; yine bu alanlar sosyo-kültürel özelliklerine bağlı olarak sosyal temsil, ekonomik faaliyetlerde çeşitlilik, nüfus azalması ve göçler çerçevesinde değerlendirilmektedir (Bakırcı, 2007: 23).

Çalışma hayatında belli günü dolduran ya da dereceye ulaşan bireylerin çalışma hayatından ayrılması emeklilik olarak tanımlanır. Emeklilikte birey sosyal güven-

lik hakları verilir ve bireyin kendi kendine yetebileceği, yaşam alanında hayatını sürdürebileceği bir yaşama sahip olması sağlanmaya çalışılır (Doğmuş ve Yıldırım, 2021). Bu anlamda, ek iş ve gelir elde etmek için kırsalın potansiyeli de göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü tüm ülkelerde düşük yaşlı işgücü istihdam oranları mevcuttur. Bunun sebepleri, ileri yaştaki kişiler için yeterli düzeyde iş fırsatlarının yer almaması, teknolojik alandaki gelişmeler neticesinde buna uyum sağlamada zorluklar yaşanması gibi unsurlardır (Oflluoğlu ve Özbucak Albar, 2017). Emekli aylıklarının düşük olması ve erken emeklilik uygulamaları emeklileri yeniden çalışmaya itmektedir. Emekli olduktan sonra boşta kalma duygusu, ne yapacağını bilememe endişesi gibi psikolojik etkenler ve çalışma gücünün kaybedilmemiş olmasıyla birey yeniden üretken olma isteğine sahip olmaktadır (Oral, 2008).

Emeklilerin gelirleri ve çalışma durumu şehirde ya da kırsalda yaşama tercihlerini etkilemektedir. Emeklilerin aldığı maaş düşük olup kendilerine yeterli gelmemesi, şehirde yaşamaları ve şehir yaşamından kaynaklı giderler için çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu bakımdan Türkiye şartlarında emekliler büyükşehirlerde ağır işlerde veya gençlerin genellikle çalışmak istemediği gece bekçiliği, şantiye işleri gibi alanlarda yoğun faaliyet gösterebilmektedir. İşverenlerin de emeklileri tercih etmelerindeki sebep, düşük primle çalışabilmeleri olup geçinebilmek için şehir ortamı bu anlamda emeklilere imkânlar sunabilmektedir. Emeklilerin şehirde yaşayabilmesi için ek gelire ihtiyaç olmakta, fakat kıra dönüldüğüne şehirde ihtiyaç duyulandan daha az miktardaki kazançla kırsalda yaşanabilmektedir. Şehir ve kırsal yaşamdaki bu durum, emeklilikten sonraki yaşam alanını tercih etmede etkili olabilmektedir.

Ülkelerde erken emeklilik fırsatları/imkânlarının yer alması, zorunlu emeklilik yaşlarının düşük olması, yaşlı işçilere yönelik negatif ve önyargılı tutumların yer alması ve işgücü piyasalarının yaşlıların yarı zamanlı ya da esnek şekilde çalışmasına olanak vermemesi yaşlıların istihdamının düşük olmasının nedenleri arasındadır (Drury, 2004'den akt. Oflluoğlu ve Özbucak Albar, 2017). Şehirlerde bu iş fırsatlarını bulamayan emekli ve yaşlılar, kırsalda özellikle gıda ihtiyacını tarımsal faaliyetler ile çeşitli şekillerde temin etme fırsatı bulmaktadır. Emek gücüyle, aile ihtiyacı için ve hobi olarak dar alanda meyve, sebze yetiştirerek gıda ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

Nüfusu yaşlı ve hızla yaşlanmakta olan Avrupa ülkelerinde emekliliği yönetmede alternatif arayışlardan biri, yaşam biçimi olarak da kabul edilen emekli göçleridir. Bu ülkelerdeki göçmenlerin çoğu, geri dönüş göçünü çoğunlukla emekliliğe geçiş sürecinde yapmakta, birikimlerini ve emekli maaşlarını satın alma gücünün ev sahibi ülkeye göre daha yüksek olduğu kendi ülkelerinde harcadıkları görülmektedir (Meral, 2019). 2050 yılı tahminlerinde dahi %50'nin altında yaşlı bağımlılık oranına sahip olan Türkiye; Almanya, Fransa, İtalya, Polonya, İspanya gibi ülkelerden farklı olarak uzun yıllar emek piyasalarında bulunabilecek bir nüfusa sahiptir (Güllü, 2022: 7). Türkiye,

Avrupalı emekliler için hedef bölgeler konumuna gelmiş hem uluslararası turizm hareketleri hem AB'ye uyum süreci içinde yabancıların mülk ediniminin kolaylaştırılmasının etkisiyle, emekli göçmenler Ege ve Akdeniz kıyılarını bir emekli göçü destinasyonuna dönüştürmüşlerdir. Bu emekli göçlerinde, göçmenlerin istihdam ya da gelir düzeylerini artırma gibi kaygıları yoktur. Ancak, emekli göçmenlerin konut talepleri, elektrik, su ve ulaşım gibi temel hizmetlere yönelik talepleri Türkiye'yi ekonomik, kültürel, çevresel birçok açıdan etkilemektedir (Südaş, 2009).

Emeklilikten sonra kırsala dönme süreçlerini olumlu veya olumsuz etkileyen unsurlar incelenebilir. Bunlar üç şekilde sınıflandırılmıştır: Birincisi, şehir ortamından kaynaklı çeşitli sorunlar; ikincisi, dönecekleri köylerindeki barınma, arazi mülkiyeti, ulaşım şartları; üçüncüsü kişilerin ekonomi, sağlık, istek ve algılarına ilişkindir. Şehir ortamından kaynaklı çeşitli sorunlar; gürültü, trafik, hava kirliliği, betonlaşma olarak belirtilmiştir. Kırsalda barınma ve ulaşım şartları bakımından, bazı katılımcılar emekli olduktan sonra köye dönüşlerini 2-3 yıl ertelemişlerdir. Bunun en önemli nedeni olarak köylerinde sağlıklı barınma imkânı olmaması ve konforlu ev isteği gösterilmiştir. Katılımcılardan ikisi, Artvin'e dönerek köyüne yerleşmek istese de yeni bir evinin olmadığını ve büyüklerinden kalan evin heyelan nedeniyle zarar gördüğünü, emekli olduktan sonra ev yaptırıp üç yıl sonra köyüne dönebildiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan 11'i köyünde yeni ve betonarme ev, 1'i yaylada ev yaptırmış olup 2 kişi de ahşap geleneksel yapıdaki evini yeni ihtiyaçlara uygun dönüştürerek kullanmaktadır.

Şehirde buldukları dönemlerde köye dönme isteğini canlı tutan katılımcılar, pandemi döneminde köylerinde yapmak istediklerini tasarlamışlardır. Katılımcılardan biri (KK1), Covid-19 döneminde, inşa ettirmeyi istediği evin önce maketini yapmış ve ardından köyüne döndüğünde projesini gerçekleştirmeye çalışmıştır (Fotoğraf 1). Bu süreçte karşılaşılan önemli sorunlar, yapı malzemesi temininde güçlük, yerelde yapı ve taş ustası bulunamaması olarak ifade edilmiştir; *"Orman İşletme'den yapı malzemesi alımı için bir yıl köyde ikamet şartı var, orman köylüsü olduğum halde. Mesela evin ikinci katını ahşap yapabilmek için 43 m³ malzeme kullandım, oysa bana verilen 12 m³ idi. Köye dönmek isteyenlere bu yüzden teşvik verilmesi lazım, orman köylerine dönenlerin malzeme konusunda desteklenmesi faydalı olur."*

Fotoğraf 1: Covid-19 pandemisi döneminde bir emeklinin evinde tasarladığı ve hobi

olarak kendi yöresindeki evleri yaptığı maketler (Sakarya, 2020) ve bu maketlere benzer şekilde inşa ettirdiği meskeni (Ardanuç, 2023).

Kırsal emeklilik bölgelerine göç eden yaşlıların önemli bir kısmının yerinde yaşlanacağı konusunda haklıysak, topluluklar; yaşlıların sosyal katılımını, sağlıklı yaşamını engelleyen ya da kolaylaştıran yapısal koşullara uzun vadeli bir bakış açısıyla yaklaştığında bu kişiler bundan fayda sağlayacaktır (Brown vd., 2008: 185). Örneğin kış mevsimi ve ulaşım sorunları dönüş yapanların köyde kalma süresini etkilemektedir. Çünkü yetersiz ulaşım, mesafenin etkisi, köylerde kötü yol koşulları, sağlık hizmetlerine uzak konumda bulunma, az nüfus, sosyal olanakların azlığı gibi bir takım güçlükler bulunmaktadır. Ancak bazı katılımcılar bunları göz önüne alarak yıl boyu köylerinde kalıp kışı geçirdiklerini belirtmektedir. Katılımcıların bazıları buldukları ilçede yaşayan anne babalarının yaşlılığı nedeniyle onların bakımları ile ilgilenmek durumunda olduklarından yıl boyu köylerinde kaldıklarını belirtmiştir. Nitekim bu tür dezavantajların yanı sıra, kırsal kesimde yaşamın faydaları da vardır ve bu birçok yaşlı insan için dezavantajları hafifletmektedir (Winterton ve Warburton, 2011).

Kişilerin ekonomi, sağlık, istek ve algıları konusunda, şehirlerde satın alma gücü ve hayat pahalılığından kurtulma isteği köye dönüşün gerekçelerindedir. Şehir yaşamında insan ilişkilerinin samimi görülmemesi, önceden köyüne dönen komşu ve akrabaların etkisi, köylerinde yüz yüze görüşme ve iletişimin daha sık olmasından memnuniyet ve yardımlaşmanın önemi dile getirilmiştir. Bu konuda katılımcılardan (KK1), emekliliğinin ardından köye dönüşü ve ev inşa süreci hakkında şöyle bahsetmiştir:

“En güzel gençlik yıllarımız köyde geçti, köyden hiç kopmadık. Yirmi üç yıllık meslek hayatımda sadece bir yıl köyüme gidemedim. Bu bağlılık, köydeki güzel ilişkilerimiz, paylaşımlar bizim tekrar köyümüze dönmemizde etkili oldu. Şehirde de kalabalığı, gürültüyü, beton yapılaşmayı sevmiyorum. Bir gün köye dönmeyi ümit ederek şehre hiçbir yatırım yapmadım, şehirde hiç bir mülkiyetim olmadı. Yeni yaptığımız evin temelini, atık kuyusunu insan gücüyle derince kazamam, çünkü engebeli arazi, çalışmak da zor. Köyden birinin iş makinesi ile çalıştık, işçi peyderpey çalışarak bitirdi. Köyden biri ile anlaştık, çünkü ilçe merkezinden iş makinesi bulsam geliş gidiş masrafı da eklenecek. Evin temelini çıkarılması da var. İş makinesi kiralamak en az 2-3 bin TL. Köye dönenlere özel idarenin iş makineleri konusunda yardımcı olması lazım.”

Kırsalda barınma sorunu, köye dönüşlerin ertelenmesinde önemli bir etkidir. Katılımcıların ortak kanaati bu yönde olup bir ifadede şöyle belirtilmiştir:

“Şuan benim çevremdeki arkadaşlarımdan, hemşehrilerimin %90'ı köye gelmek istiyor. Ama üniversite okuyan çocuğu olanlar var, köye gelse kalabilecek muntazam evi yok.” (KK2).

Şavşat ilçesine bağlı Çamlıca Köyü'ne dönen bir katılımcının ifadesi şöyledir:

“1985 yılında Sakarya'ya yerleştiğim zaman kendime söz vermiştim, burada kalmayıp

köyüme döneceğim diye. Eşim bir taraftan ben bir taraftan çalışıp çabaladık. Bazı hastalıklar atlattım, fakat köye dönüp kalan ömrümü orda geçirme arzusuna engel olamadım. Sakarya'ya kök salarsam tekrar köye gidemem düşüncesiyle ihtiyacımdan fazlasını almadım. Köye dönüp bir ev yapalım diye ailemi ikna ettim ve köyde değil daha yükseğe çıkıp yaylada ev yaptım. Bir ben kendimi sanıyordum altın kafesteki kanarya. Ama kimi, köyündeki her şeyi satıp Sakarya'ya geldiği için, kimi de kendi dönmek istese de eşi ve çocukları izin vermediği için dönüş zor olabiliyor. Bizim buranın tek sermayesi doğası, suyu, havası. Bununla ilgili bir turizm tesisi yapmak istiyorum ama Şavşat mimarisinden kopmadan.”(KK3).

Kırsalda barınmanın uygun ve yeterli hale getirilmesi, şehirdeki yerleşik yaşamdan ayrılma, eşyaların köye taşınması veya yeni eşya satın alma, varsa çocukları için ilçede çalışabilecekleri işi önceden bulabilmek için emekliler önce yaz aylarında köye gelmekte ardından şartlar yeterli görüldüğünde kesin dönüş yapmaktadırlar.

Köyüne yerleşen bir emekli bunun nedenleri hakkında şöyle bahsetmiştir (KK5);

“En başta ekonomik kriz şehirde yaşamayı zorlaştırıyor. Emekliler pandemi döneminde kahvehanelerde arkadaş ortamına katılmadı, evlerde kapandı kaldı, köyde açık havada ve tanıdıklarımızla rahatça görüşebiliyoruz. Köylerimizdeki virane bağlarımızı, bahçelerimizi, yerlerimizi canlandırmak istiyoruz. Gençler, örfü âdeti unutmamın, burası ninemizin dedemizin yurdu diyebilsin istiyoruz. Yakınımda önümüzdeki yıllarda emekli olup köye dönme kararı alan beş kişi daha var. Ama yolların bakımsızlığı ve içme, sulama suyu sıkıntısı onları da düşündürüyor.”

2.3. Kırsala yerleşim ile birlikte kültürel ekolojik değerlerin yeniden keşfi

Kırsala yerleşme sürecinde kültürel ekolojik öğelerin çeşitli ve bir kılavuz niteliğinde olduğu gözlenmiştir. Kırsala dönenlerin yeni evleri nerede ve nasıl inşa ettiği, içme suyu temini, arazilerin kullanımı bu bakımdan önemli birer örnektir. Nitekim miras kalan evlerin heyelanlı sahada bulunması, çeşmelere alınan suların bakımsızlıktan bozularak yer altına inmesinin zemini etkilemesi; bakımsızlık, kış şartları nedeniyle evlerin zamanla hasar görmesi ve atıl kalması; bakımsız bağ, bahçeler gibi çeşitli durumlarda tekrar geleneksel ekolojik bilgi doğrultusunda hareket etmek tercih edilmekte ve daha sürdürülebilir kullanım önemsenmektedir.

Emekliler, yeni evlerinin inşasında önceden yaşanan bu durumları ve evlerin yola yakın olma olanağını değerlendirmektedir. Doğaya uyumla gelişen geleneksel kır mimarisi, yeni konutların inşasında örnek birer modeldir. Ancak inşa edilen evlerin betonarme, iki katlı, dış cephelerinde yöre mimarisinden bir iz olmadığı gözlenmiştir. Sadece bir katılımcının yöre evlerini çok iyi tanıyıp ilgi duymasının etkisiyle yöresel evlere benzer nitelikte ev yaptırmıştır.

Tarımsal üretim süreçlerinde geleneksel ekolojik bilgiye başvurulmaktadır. Kışı

şehirde geçirip ilkbaharda köye dönüş yapanlar tarlalarını sürdürerek ekim, dikim yapmaktadır. Katılımcılar uzun yıllar şehirde bulunmaları ve tarımsal üretimden uzak kalmaları nedeniyle ihtiyaç olan tohumları çevre köylerdeki daimi yaşayanlardan temin etmekte, tarımsal süreçlerdeki uygun zamanlamayı yöre halkına danışmaktadır. Aynı şekilde, ellerinde tarım araç gereçlerinin olmaması ve köy nüfusunun azalması nedeniyle yeterli iş gücü ve iş makinesi temini güçleşmektedir. Böylece, iyi tohumların devamlılığını sağlayan, ekolojik ilkelerle tarımsal faaliyetleri sürdüren, iş makinelerini donanımlı şekilde bulunduran kişilerin varlığı önemli hale gelmektedir. Bununla birlikte, köyünde gelecek vadeden bir girişimcilik yapanlar, etki sahası oluşturarak yörede yaşayan diğer kişilerin de işe katılımında etkili olabilecektir. Örneğin köyünde kestane yetiştiriciliği yapmaya başlayan bir katılımcı, bu ürün miktarını artırıp pazarlayabilmek için daha fazla kişinin aynı meyve yetiştiriciliğini yapması yönünde köylüleri teşvik etmeye çabalamaktadır (KK4).

Emeklilik sonrası maddi birikimin yerleşilen köyde turizm alanında değerlendirilmesi bir başka tespittir. Katılımcı (KK2), kendisine miras kalan arazi yanında, kardeşine ait araziye de satın alarak üzerinde konaklama tesisi inşa ettirmiştir. Köyünde tarım ve hayvancılığın sürdürülmesi, yöresel mimari ve geleneksel yaşam tarzının canlı olması kırsal turizm bakımından bir avantaj olarak görülmüştür. Gençlik döneminde köyde bulunduğu süreçte gözlemlediği kültürel mirasa dair kazanımlarını daha sonra bu yolla turizmde değerlendirmektedir. Örneğin köyünde doğal ortama, orman ve su kaynaklarına dair dinlediği hikâyeler, eski üzüm bağları, el yapımı tarım ve ev araç gereçlerinin varlığı ve tanıma, dokuma örnekleri yeniden gün yüzüne çıkarılmaktadır.

2.4. Yaşlılar için Artvin yöresi kültürüne uyumlu hizmet sahaları oluşturma

Kırsaldaki mevcut aktif yaşlı nüfusun sonraki yıllarda sağlık ve bakım hizmetlerine ihtiyacı artabilecektir. Önceden yaşadıkları büyükşehirlerde yatırım yapmayan ve bağlarının olmadığını belirten emeklilerin bu tür hizmetlere köylerinden nasıl erişebileceği sorusu oluşmaktadır. Emekliler şimdilik sağlıklarının yerinde olması ve ihtiyaç halinde kendi araçları ile ilçedeki sağlık kurumuna gidebildiklerini veya sadece yaz dönemi dışında yaşadıkları şehirlerde bu hizmetlere ulaşabildiklerini belirtmektedir. Ancak bu durum yakın gelecekte nüfusun yaşlanması ile artan sağlık ve bakım hizmetinin yeterli şekilde alınmasını garanti etmekten uzaktır.

Yaşlılık döneminde bu kişiler için “yaşlı dostu yerleşim” yerinin oluşturulmasında, onların aşına oldukları ortam şartlarının temini önemlidir. “Yaşlı Dostu Toplum”; yaşlıların aktif olarak kapasitelerinin, yeteneklerinin farkına varan, ihtiyaçlarına ve seçimlerine karşılık verebilen, fikirlerine ve yaşam tarzlarına saygı gösteren, kırılğan olanları mutlak koruyan, toplum yaşamının her alanına ve anına katılmayı teşvik eden

şekilde olmak üzere her tür politika, hizmet, oluşum ve yapının bulunduğu toplumlar anlaşılmalıdır.⁴ Öyle ki yaşam ortamına dair sorunlar, yaşlı insanların günlük yaşamlarındaki engembeli ve/veya engembeli arazide pazarlık etme ve alışveriş yaparken oturmama endişesi gibi korkuları da içerir (Godfrey vd., 2004).

Çoğu yaşlı kişiler “yerinde yaşlanmayı” tercih etmektedir (Wiles vd., 2012). Sosyal ilişkilerde ve toplumda bağlılık veya bağlantı duygusu, güvenlik ve aşinalığın pratik faydaları, bunların insanların kimlik duygusuyla ilişkili olması, bağımsızlık ve özerklik ile ilişkili olarak “yerinde yaşlanma” bir avantaj olarak görülmektedir (Wiles vd., 2012: 364). Bu hizmetlerin sunulacağı ortam şartları, yaşlıların sağlığını destekleyecek nitelikte ve yaşlı nüfusun ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmalıdır.

Emeklilikten sonra köylerine dönenlerin beklentilerinde olduğu gibi temiz havada hareket etme, komşular ve hemşehriler ile sosyal bağlar, konforlu evlerde yaşam gibi istekler, yaşlılar için oluşturulan hizmet sahaları için de geçerlidir. İnsanların yeni bir ortama alışma ve yaşama sürecinde aidiyet, kültürel değerler de önemli olmaktadır. Bu bakımdan, Artvin yöresinde yaşlılar için hizmet veren “Şavşat Naime-İsmail Yılmaz Yaşlılar Yaşam Yerleşimi (Huzurevi)” burada örnek bir model olarak değerlendirilmektedir.

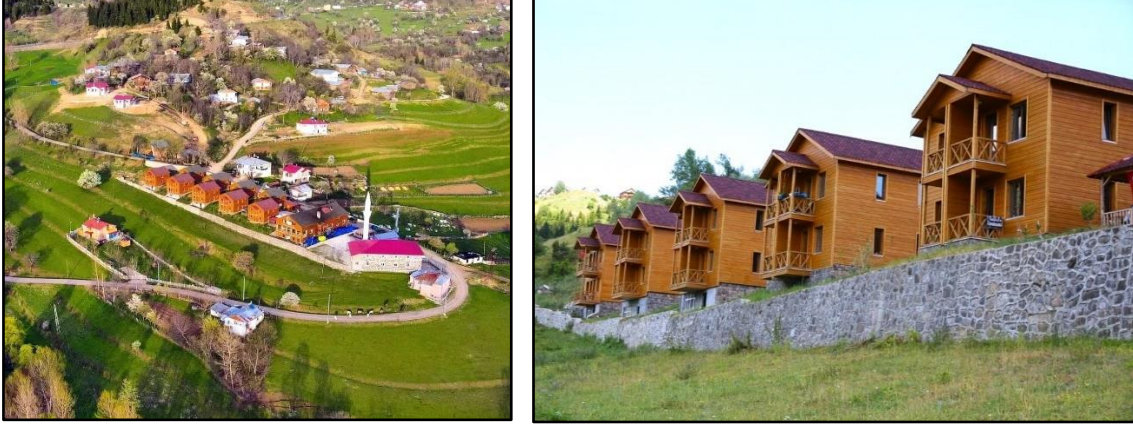
Şavşat ilçesi “Yaşlılar Yaşam Yerleşimi (Huzurevi)” örneği

Artvin ilinin Şavşat ilçesine bağlı Yavuzköy Köyü’nde inşa edilen *yaşlılar yaşam merkezi* (huzur evi), yöre kültürünün yerleşim ve mimariye yansıtılması bakımından ayırt edici özelliktedir.⁵ Yaşam merkezi, 5 bin m² alanda inşa edilmiş olup yaklaşık 60 yaşlının barınabileceği kapasiteye sahiptir. Söz konusu yerleşim alanı, yörenin yerleşme dokusu ve mimarisi göz önünde alınarak tasarlanmıştır. Şavşat yöresinde yerleşimler dağınık ve gevşek dokulu köylerden oluşmaktadır (Orhan, 2014). Yörenin geleneksel kır mimarisini ahşap, ayvanlı ve köşklü evler oluşturur (Albayrak ve Yılmaz, 2020). Yaşlılar yaşam merkezindeki evler de dış cephesi ile ahşap mimariyi yansıtmaktadır. Evler 2 katlı olup her bir katı 70 m²’dir. Evlerin alt ve üst katı, yürüme güçlüğü olan ve olmayan kişilere göre kullanılmaktadır. Yaşam merkezindeki konutlar bir mahalle düzeninde tasarlanmıştır. Köy yerleşmelerinde olduğu gibi arka arkaya gelen yapılar bir diğerinin manzarasını kapatmayacak şekilde planlanmıştır. Konutların ön cephesinin taş duvarlarla çevrelenmiş olması yörede yamaçlarda yapılan taraçaları ve taş duvarla çevrili bahçeli evleri anımsatmaktadır. Konutlar arasında yeşil alan ve mesafe bırakılmış olması sayesinde istenildiğinde açık alanda zaman geçirebilme fırsatı olmaktadır.

⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=860>

⁵ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Şavşat Kaymakamlığı, Köylere Hizmet Götürme Birliği ve hayırsever Naime Yılmaz ve İsmail Yılmaz’ın desteğiyle yaptırılan yaşam merkezinde, Şavşat ve diğer ilçelerde yaşayan sosyal yoksunluk içindeki yaşlılara yatılı kurum hizmeti sunmak amaçlanmaktadır.

Yaşlı yaşam merkezinin mimarının Şavşat yöresinden olmasının etkisiyle ve diğer kurumlara işbirliği ile projede, yaşlıların kendi yaşadıkları yerden farkı olmayan bir yere yerleştirilmesi, kendi evlerinde, mahallelerinde yaşadıkları ortamı, sokağı sunabilmek amaçlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Yaşam merkezinde hizmet alanında duyulan ihtiyaç doğrultusunda yörede yaşayan kişiler için de istihdam fırsatı olmuştur.

Fotoğraf 2-3: Yaşlılar yaşam merkezinin uzaktan (Foto: M. Güngüt) ve yakından görünümü

3. Sonuç ve öneriler

Günümüzde gelişmiş ülkelerin karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri mevcut nüfus içinde yaşlı nüfus oranının giderek artmasıdır. Bu sorun Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de görülmeye başlamış, sürdürülebilir kalkınma çabaları bağlamında bu sorunun çözümü yönünde daha fazla araştırma yapılmasına ve bilgiye ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Emekli olduktan sonra kendilerini şehre bağlayacak unsurların olmadığını düşünen ve geçmişte köyü ile bağlantısı olan kişilerin kırsala yerleşme ihtimali yüksek görülmektedir. Köyden kente göç edenlerin köyleri ile bağlantılarının devam etmesi, tam olarak kopmamış olması kentten kıra emekli ve yaşlı göçünü kolaylaştırmaktadır. Büyük şehirlerde emekli maaşı ile istenilen düzeyde aile geçiminin güç olması, evin kiraya verilerek gelen ek gelir ile kırsalda daha rahat edileceğinin düşünülmesi ve köyde yaşama ve üretme isteğiyle köye dönüş olabilmektedir. Araştırmanın yapıldığı dönemde, artan kiralarda şehirde yaşamı zorlaştırması, buna karşılık yine artan kiralarda ev sahipleri için kıra dönüş yaptıklarında ek gelir oluşturması kıra dönüşü desteklemektedir.

Sağlık hizmetleri, gıda ihtiyacının temini, ulaşım kolaylığı gibi nedenlerden ötürü emekli ve ailelerinin aynı ilçe içinde ve farklı zamanlarda birden çok yerleşim yerinde yaşama olasılığı artabilecektir. Emekliler, sağlık hizmetine ihtiyaçları olduğunda ilçe merkezlerinde kısa süre kalmakta, şehirlerden dönenler de önce ilçe merkezinde kalıp havalarda ısınması ile köyelerine gitmektedir. Daha sonra yaylalara çıkılarak tatil, dinlenme, geleneksel yaylacılık yaşamına katılabilmektedirler. Dolayısıyla emek-

liler için, zamansal ve mekânsal olarak kademeli bir yaşam biçimi söz konusu olabilmektedir.

Dönüş yapılan köylerdeki kültürel ekolojik öğeler, bir anlamıyla kültür ve geleneklere aşina olunması, emeklilerin kırsalın yeni yapısına başarılı şekilde uyumlarını ve katkıda bulunmalarını sağlamıştır. Kırsala dönüşlerin devam edeceği düşünüldüğünde geleneksel ekolojik bilgiye olan ihtiyaç artabilecektir. Buna paralel olarak da hayvancılık yapmak isteyenler yayla ve meralara; tıbbi bitki yetiştiriciliği, meyve yetiştiriciliği yapmak isteyenler verimli ve atıl tarım arazilerine talep göstermektedir. Bunun için kırsala dönüş yapanlar, tarımsal faaliyetlerde yerel coğrafi koşulları ve geleneksel üretim bilgisine ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, nüfus miktarı ve özellikleri; kırsalın kültürel ekolojisinin anlaşılması, yerel bilginin yaşatılması ve aktarılmasında önemli bir role sahiptir. Dolayısıyla emeklilerin barınma, üretim, sosyal ilişkilerinde faydalı bir sürecin temini bakımından kırsalın geleneksel ekolojisi tekrar dikkate alınıp canlanabilecektir.

Araştırma sahasındaki köylerde nüfusun az (80-150 kişi), köyler ve ilçe merkezleri arasındaki mesafenin fazla (30-35 km) olması nedeniyle devlet hizmeti alımı sınırlı olmaktadır. İşgücünün az olmasının etkisiyle, köylere dönüş yapanlar tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliği, köye hizmet alımı gibi durumlarda işbirliği içinde olmanın önemini belirtmektedir. Çünkü kırsaldan göçler nedeniyle köyde yaşayan kişi sayısının azalmasına paralel olarak, tarımsal araç gereçlerin sayısı azalmış ve emeklilerin köylere yerleşmesiyle birlikte bunlara ihtiyaç artmıştır. Yeni ev inşaatında temel kazma, ekim-dikime başlamak için yerli tohum bulma, bahçe bakımı, ağaç aşılama, yapı malzemesi temini, iş gücü gerekliliğinden ötürü yereldeki mevcut imkânlarla talep artmaktadır. Ayrıca nüfus arttıkça yaşlıların televizyon, bilgisayar kullanımı, bahçe duvarı inşası, odun kırma, evlerde fırın kurma, mutfak tüpü takma gibi günlük işlerde yeni ihtiyaçlar çeşitlenebilecek, köyünde bulunan yaşlıların teknik bilgiye ve beden gücüne sahip kişilere ulaşması gerekebilecektir. Bu durumda yaşlı yaşamının kolaylaşması için belli aralıklarla yaşlı nüfusun bulunduğu kesimlere mobil hizmet sağlanması planlanabilir. Nitekim bugün birçok köyde ekmek başta olmak üzere bakkaliye malzemeleri ilçe merkezlerinden seyyar (mobil) araçlarla sipariş usulü gelmektedir. Bu hizmetler çoğaltılabilir, yaygınlaştırılabilir ve periyodik düzen içinde standart hizmetler haline getirilebilir.

Emeklilerin dönüş yaptığı köylerde, yerleşik olanların ve sonradan yerleşenlerin ortak beklentisi kırsal ekonominin canlanmasıdır. Bu anlamda sahada turizmde konaklama hizmeti haricinde katma değer oluşturan örnek bir girişimcilik henüz bulunmamaktadır. Hal böyle iken mevcut nüfusun yerinde tutulması ve göçle gelecek kişilerin de yıl boyu kırsalda kalabilmesi bir takım fırsatların oluşturulmasına bağlıdır.

Son yıllarda şehirlerin iticiliği karşısında kırsal alanlar doğaya uyumlu yaşam,

insan sağlığı, manevi değerler, doğal ortamda yaşama isteği gibi sebeplerle daha cazip hale gelmektedir. Aktif yaşlı nüfusun beklentileri ve sağlıklı yaşamı destekleyen unsurlar göz önüne alındığında, Ardanuç ve şavşat ilçesi köylerinin emekli göçü destinasyonu olma ihtimali değerlendirilmeli, buna yönelik planlamalar yapılmalıdır. Bu kırsal yerleşmelerde, yaşlı nüfus için özellikle önemsenen “yaşam boyu komşuluk” yaklaşımını ve diğer sosyal, kültürel kodların varlığını görmek aktif yaşlı yaşamı için olumlu yönde önem arz etmektedir. Yaşlıların günlük yaşam aktivitelerinde Artvin yöresinin dağlık ve engebeli arazi yapısı dikkate alınarak, yaşlı nüfusun barınma, sosyal yaşam alanlarında kolay hareket etmesi sağlanmalıdır. Ayrıca köylerden ilçelere giden ve akşam dönüş yapacak olanların gün içinde dinlenmesi için ilçe merkezlerinde yaşlı ve emekliler için uygun mekânlar tasarlanmalıdır. şavşat ilçesindeki yaşlılar yaşam merkezi örnek alınarak, Türkiye’nin diğer ilçelerinde de yerel coğrafi, kültürel yapıya uyumlu yaşlılar yaşam merkezi, huzurevi gibi tesisler oluşturulabilir. Bunun için girişimciler atıl durumdaki okul ve lojmanlarını dönüştürmek için proje geliştirebilirler.

Modern ihtiyaçların öne çıkması ile ahşap meskenlerdeki eskime ve çürümeye bağlı olarak bunların bir kısmı kullanılamaz hale gelmiştir. Bu meskenlerden tamir edilebilir ve biraz harcama ile kullanılabilir duruma gelecek olanlar koruma altına alınabilir, sahipleri bu yönde teşvik edilebilir, yerel halkın ya da dışarıdan gelecek emeklilerin hizmetine sunulabilir.

Ek olarak; son yıllarda emekliliğe ilişkin Türkiye ekonomisini ve sosyal güvenlik sistemini etkileyen unsurlardan biri emeklilikte yaşa takılanlar konusudur. Kamuyunda kısaca EYT olarak bilinen Emeklilikte Yaşa Takılanlar, Türkiye’de 1999 yılı öncesinde prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresinin tamamlanması koşuluyla emekliliğin mümkün olduğu ve yaş şartının aranmadığı dönemde sigortalı olan ancak 4447 ve 5434 No’lu yasalar ile bu kuralın değişmesiyle yaş şartına takılarak emekli olamayanları ifade etmektedir. Emeklilikte yaşa takılanlarla ilgili düzenlemelerde, ilk etapta 2 milyon 250 bin kişinin yararlanabileceği, 8 Eylül 1999 yılı ve öncesinde sigorta girişi olanların yaş sınırı bulunmaksızın, Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur ayrımı gözetilmeden emekli olabileceği belirtilmiştir.⁶ Emeklilikte yaşa takılanlar, erken emekli olunmasıyla birlikte “aktif yaşlı nüfus” grubunda yer alacaklardır. Erken yaşta emeklilik ile birlikte, sağlık koşulları elverişli olup geliri düşük emekli kişilerin tekrar çalışma sahasında yer almaları beklenebilir. Dolayısıyla EYT’lilerin yeni durumu ve yaratacağı etkilerin neler olacağı belirsizdir. Bu nüfus grubunun rehabilitesi, pasif hale gelmelerinin geciktirilmesi, üreticiliklerinin devamı bakımından alternatif politikalara ihtiyaç bulunmaktadır.

⁶ <https://www.csgb.gov.tr/haberler/emeklilikte-yaşa-takılanlar-ile-ilgili-duzenlemeyi-iceren-kanun-teklifi-tbmm-genel-kurulu-nda-kabul-edilerek-yasalasti-1/>

Mevcut emekli oranı ve taleplerine ek olarak, emekliliğe yönelik yeni düzenlemelerle emekli sayısı artacaktır. Coğrafi bölgelerin kır potansiyeli, kültürel ve ekonomik nitelikleri dikkate alınarak, aktif yaşlanma süreci ve yaşlı dostu topluluklar oluşturma yönünde kırsal alanlara yönelik planlar hazırlanmalıdır. Bu planlarda, yerel halkın ve emeklilerin talepleri, ihtiyaçları ve öngörülleri dikkate alınmalıdır.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:	
Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Katkı Oranı Beyanı:	%60-%40
Destek ve Teşekkür Beyanı:	
Sorumlu Yazar:	Leman ALBAYRAK
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Author Contributions:	%60-%40
Statement of Support and Acknowledgment:	
Corresponding Author:	Leman ALBAYRAK
Double-Blind Peer Review:	External-independent

KAYNAKÇA

- AARP (2017). The aging readiness & competitiveness report: Germany. <https://arc.aarpinternational.org/countries/germany> 06.05.2023
- Albayrak, L. (2021). *Kültürel ekoloji yaklaşımıyla Artvin ilinin beşeri ve ekonomik coğrafyası* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Albayrak, L. ve Yılmaz, C. (2020). Kültürel miras bağlamında geleneksel kır mimarisi-

- nin yaşatılmasına bir örnek: Bahçeciler Evi (Şavşat, Artvin). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (2), 193-225.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya Yayıncılık.
- Arı, Y. (2017). Çevresel determinizmden politik ekolojiye: Son 100 yılda Dünya’da ve Türkiye’de insan-çevre coğrafyasındaki yaklaşımlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22 (37), 1-34.
- Bakırcı, M. (2007). *Türkiye’de kırsal kalkınma: kavramlar, politikalar, uygulamalar*, Nobel Yayınları.
- Berkes, F., & Turner, N. J. (2006). Knowledge, learning and the evolution of conservation practice for social-ecological system resilience. *Human Ecology*, 34, 479-494.
- Beyaz, C. (2023). Kırdan yaşlanma, (Politika Notu: 2023/51). İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı. DOI: <http://dx.doi.org/10.26414/pn051>
- Bongaarts, J. (2004). Population aging and the rising cost of public pensions. *Population and Development Review*, 30 (1), 1-23.
- Brown, D. L., Glasgow, N., Kulcsar, L. J., Bolender, B. C., Arguillas, M. J., Brown, D. L., ... & Arguillas, M. J. (2008). Rural retirement migration and public policy (pp. 179-199). Springer Netherlands.
- Butzer, K. W. (1990). The realm of cultural-human ecology: adaptation and change in historical perspective. *The Earth as Transformed by Human Action*, Cambridge University Press, 685-701.
- Cornman, J. C. (1996). Toward sustainable development: Implications for population aging and the wellbeing of elderly women in developing countries. *Population and Environment*, 201-217.
- Doğanay, H., ve Orhan, F. (2014). Artvin ilinde nüfusun başlıca özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19 (31), 1-22.
- Doğmuş, I., ve Yıldırım, S. (2021). Çalışma hayatında yaşlı olmak. *Anasay*, (15), 107-124. <https://doi.org/10.33404/anasay.875373>
- Foster, L., & Walker, A. (2015). Active and successful aging: A European policy perspective. *The gerontologist*, 55(1), 83-90. doi:10.1093/geront/gnu028
- Godfrey, M., Townsend, J., & Denby, T. (2004). Building a good life for older people in local communities: The experience of ageing in time and place. Joseph Rowntree Foundation.
- Güllü, G. (2022). Emeklilikte yaşa takılanların (EYT) işgücü piyasasına ve ekonomiye

- etkisi. *Toprak İşveren*, (136), 18-25, (Hakemsiz Dergi)
- Karakuş, B. (2018). *Türkiye’de yaşlılara yönelik hizmetler, kurumsal yaşlı bakımı ve kurumsal yaşlı bakımında illerin durumu*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, M. ve Yılmaz, C. (2017). (Yaşlı, Mutlu, Huzurlu İl) Sinop’un nüfus özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22 (38), 137-160. doi:10.17295/ataunidcd.314819
- Koç, İ. ve Saraç, M. (2018). Türkiye’de yaşlı göçünün büyüklüğünün ve yönünün değişimi. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 2, 19-37. doi: 10.24876/senex.2018.11
- Kudo, S., Mutisya, E., & Nagao, M. (2015). Population aging: an emerging research agenda for sustainable development. *Social sciences*, 4(4), 940-966. <https://doi.org/10.3390/socsci4040940>
- Meral, Y. (2019). Avrupa Birliği’nde ülkeler arası emeklilik ihracatı (Transferi). In *Traders International Trade Academic Journal*, 2 (1), 70-98.
- Ofluoğlu, G., ve Özbucak Albar, B. (2017). Yaşlı iş gücünün iş sağlığı ve güvenliği sorunları ve çözüm önerileri. *Emek ve Toplum*, 2, 335-360.
- Oral, A.İ. (2008). Emeklilerin yeniden çalışmaya başlaması ve kayıt altına alma sorunları üzerine incelemeler. *Çalışma ve Toplum*, 4 (19), 135-186.
- Rachel Winterton & Jeni Warburton (2011) Does place matter? Reviewing the experience of disadvantage for older people in rural Australia, *Rural Society*, 20:2, 187-197, DOI: 10.5172/rsj.20.2.187
- Smith, A. E. (2009). Urban ageing. In *Ageing in urban neighbourhoods* (pp. 37-48). Policy Press. European Council (2010).
- Südaş, İ. (2009). Uluslararası emekli göçünün Türkiye'nin kıyı kentleri üzerindeki etkileri, 5. *Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. 135-146.
- Südaş, İ., ve Mutluer, M. (2010). Daha iyi bir hayata doğru: “yaşam biçimi göçü.” *Ege Coğrafya Dergisi*, 19 (1), 31-47.
- Thang, L. L. (2011). Population aging, older workers and productivity issues: the case of Singapore. *Journal of Comparative Social Welfare*, 27 (1), 17-33. <https://doi.org/10.1080/17486831.2011.532946>
- United Nations. *World Population Ageing 2009*. United Nations, 2009
- Walker A., Foster L. (2013). Active ageing: Rhetoric, theory and practice. In Ervik R. Skogedal Lindén T. (Eds.), *The making of aging policy: Theory and practice in Europe* (pp. 27-53). Edward Elgar.
- Wiles, J. L., Leibing, A., Guberman, N., Reeve, J., & Allen, R. E. (2012). The meaning of “aging in place” to older people. *The gerontologist*, 52 (3), 357-366. DOI:

10.1093/geront/gnr098

Yakar, M., ve Özgür, E. M. (2022). Türkiye’de nüfus yaşlanması, yerel düzeyde tehlike çanları çalıyor! *Coğrafya Dergisi*, 44, 231-250.
<https://doi.org/10.26650/JGEOG2022-1059215>

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

URL-1:<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2022>

URL-2:<https://www.bmi.bund.de/EN/topics/community-and-integration/demography/demography.html>

URL-3:https://www.csgb.gov.tr/media/1339/emekli_intibak.pdf (Erişim Tarihi: 12.01.2023).

URL-4:<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=860> (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

URL-5:<http://www.artvin.gov.tr/turkiyenin-ilk-ve-tek-sokak-tipi-yasam-merkezi-hizmete-acildi> (Erişim Tarihi: 14.02.2023).

URL-6:<https://www.csgb.gov.tr/haberler/emeklilikte-yasa-takilanlar-ile-ilgili-duzenlemeyi-iceren-kanun-teklifi-tbmm-genel-kurulu-nda-kabul-edilerek-yasalasti-1/>

Kaynak Kişiler:

KK1: Güven Biçici (51), Üniversite, Polis, Ardanuç, 09.11.2022

KK2: Kenan Balcı (62), Üniversite, Ekonomist, işletmeci, Ardanuç, 20.07.2022

KK3: Erdal Dursun (55), Lise, Firma sahibi, Şavşat, 22.11.2022

KK4: Erhan Güler (54), Üniversite, Öğretmen, Ardanuç, 21.07.2022

KK5: Ayhan Aksakal (53), Lise, Makine operatörü, Ardanuç, 12.08.2022